

Peter Singer

RØFF GUIDE: Filosofer kan oppnå etisk innsikt som skal brukes kritisk, og moralfilosofi kan på den måten være en undergravende aktivitet, mener Peter Singer. I stedet for å være opptatt av «fortidens visdom», burde filosofer forsøke å løse vår tids problemer.

Av Roar Anfinssen, førsteamanuensis i filosofi ved Universitetet i Tromsø

Grovt sett kan vi skille mellom tre fremgangsmåter i etikken. Vi kan ta utgangspunkt i vår allmenmoral (våre moralske intuisjoner), i moralske prinsipper, eller vi kan forstå etikk som en slags bevegelse mellom allmenmoral og prinsipper, hvor målet er å oppnå en likevekt mellom intuisjoner og prinsipper. Den siste fremgangsmåten, ideen om *refleksivt ekvilibrium*, er ikke minst forfektet av John Rawls (1971:48–51). I norsk sammenheng har Knut Erik Tranøy vært en representant for oppfatningen om at den filosofiske etikkens grunnlag er allmenmoralen, som derfor også er utgangspunktet for anvendt etikk. Tranøy mente at allmenmoralen er «det moralske grunnfjellet», og derfor også «fundamentet» for medisinsk etikk (1994:51). Med allmenmoral menes de moralske verdiene og normene som er rådende i et samfunn.

I noen varianter av prinsippbasert etikk finner vi en positiv vurdering av allmenmoralen. I den klassiske kantianske etikken er det høyeste moralprinsippet, det kategoriske imperativet, forstått

som en rekonstruksjon av vår «alminnelige menneskefornuft», som det heter hos Kant. Det kategoriske imperativet gis samtidig en teoretisk begrunnelse. Det får på den måten en overordnet status og skal danne et sikkert fundament for allmennmoralen. Peter Singer forfekter på sin side en prinsippbasert og utilitaristisk etikk som insisterer på at moralske intuisjoner ikke skal utgjøre etikkens utgangspunkt.

MER OM SINGER: [Den løynlege maten](#) • [Når dyr lider](#) • [Skillelinjer og utvikling i dyrevernetikken](#)

Moralfilosofen som ekspert

For Singer er de moralske prinsippene ikke bare overordnet allmennmoralen, men de har også en klar kritisk funksjon. Når prinsipper kommer i konflikt med allmennmoralen, er det den siste som må vike. Og Singer er i utgangspunktet skeptisk til allmennmoralen:

Hvorfor skulle vi ikke anta ... at alle de partikulære moralske dommene vi intuitivt foretar, sannsynligvis stammer fra religiøse systemer som er forkastet, fra forvrengte oppfatninger om seksualitet og kroppsfunksjoner, eller fra skikker som var nødvendige for gruppens overlevelse i sosiale og økonomiske forhold i en fjern fortid? I så fall ville det være best å glemme alt om våre partikulære moralske dommer, og starte på nytt fra tilnærmet selvinnlysende moralske aksiomer. (2002b:47)¹

Denne skepsisen kan vi oppfatte som en moralfilosofisk programerklæring. Filosofen kan oppnå en form for etisk innsikt som skal brukes kritisk, og moralfilosofi kan på den måten være en subversiv aktivitet. Singer forutsetter med dette at filosofen kan innta en rolle som etisk ekspert. Rollen krever kunnskap om etiske teorier og evne til å reflektere over dem, innsikt i moralske begrep og distinksjoner, og dessuten analytiske og logiske ferdigheter. Dersom filosofen i tillegg har relevant sakkunnskap, kan han sies å ha ekspertkunnskap (Singer 1988).

Moralfilosofen som aktivist

Singer har publisert utallige artikler og bøker gjennom omlag førti år. Tekstene er preget av et sterkt engasjement og Singers kontroversielle meninger har gjort han både berømt og beryktet. I *Animal Liberation* (1975) forsvarer han dyrs rettigheter. Han hevder i «Unsanctifying Human Life» (2002c) at enkelte dyr – for eksempel voksne rotter, mus og griser – har større moralsk verdi enn nyfødte barn, at spedbarn strengt tatt ikke har rett til liv, og at det i visse tilfeller er moralsk tillatt å ta livet av mennesker som er født med funksjonshemninger. Singer argumenterer også for at doping bør være tillatt innenfor idrett, og at vi har en plikt til å gi store deler av vår inntekt til fattige og nødlidende (blant annet i *The Life You Can Save*, 2009).

At Singer er omstridt er i tråd med hans oppfatning om filosofiens kritiske oppgave. Filosofi skal nettopp *anvendes*, noe som kanskje er selvsagt i dag, men ikke for 40 år siden. I 1972 publiserte

Singer artikkelen «Famine, Affluence and Morality» i det da nyoppstartede tidsskriftet *Philosophy & Public Affairs*. Han var en del av en ny bevegelse, og i en slags programartikkel fra 1974 («Philosophers back on The Job», 2002a) gir Singer uttrykk for hva han mener filosofi ikke bør og bør være.

Filosofer skal ikke være opptatt av «fortidens visdom», hvis denne visdommen ikke inngår i et forsøk på å løse vår tids problemer. Moralfilosofer bør diskutere emner som menneskeretter, rasekonflikter, sivil ulydighet og krigens moral.

Singers «Famine, Affluence and Morality» var nokså uvanlig kost sammenlignet med datidens publikasjoner. Rawls hadde riktig nok publisert *A Theory of Justice* i 1971, og vist at filosofi kan være opptatt av samtidige spørsmål. Men Singers stil og prosjekt var noe annet. Han utfordrer leseren direkte, og tar utgangspunkt i en dagsaktuell situasjon som krever umiddelbar handling. Artikkelen åpner på denne måten: «Mens jeg skriver dette, i november 1971, dør folk i Øst-Bengal av mangel på mat, ly og medisinsk behandling». Folks lidelser og død er imidlertid ikke uunngåelig, skriver Singer, og argumenterer for at vi har plikt ikke bare til å hjelpe nødlidende i Øst-Bengal (nåværende Bangladesh), men til å hjelpe alle som lider nød.

Spedbarn – uten rett til liv?

Det å være medlem av arten *homo sapiens* gir ikke i seg selv en rett til liv, ifølge Singer (1993, kap. 4–7). For å ha rett til liv må man regnes som en person, noe som forutsetter rasjonalitet og selvbevissthet. Dette er igjen en forutsetning for å være i stand til å ha ønsker om fremtiden og kunne se seg selv som et vesen som eksisterer over tid. Spedbarn har derfor ikke samme moralske verdi som voksne og enkelte dyr. Dette gir ikke uten videre en rett til å drepe friske spedbarn, men drap på alvorlig funksjonshemmede spedbarn er moralsk tillatt. Han skriver: «Når døden til et funksjonshemmet spedbarn vil føre til fødselen av et annet spedbarn med bedre utsikter til et lykkelig liv, vil den totale mengden av lykke være større dersom det funksjonshemmete spedbarnet drepes» (1993:186).

I prinsippet har heller ikke et friskt spedbarn rett til liv. Våre intuisjoner om at spedbarn er sårbare vesen som har krav på omsorg og beskyttelse, kan riktig nok *forklares*. Det er gode «evolusjonære» grunner til at vi føler at spedbarn må beskyttes. Men når vi reflekterer over spedbarns status må slike emosjoner tilsidesettes, fordi de er følelser basert på det «hjelpeløse, og – noen ganger – søte utseende til menneskelige spedbarn» (1993:170). Singers posisjon henger sammen med at han tildeler moralske prinsipper en fundamentalt annen status enn moralske intuisjoner. Dersom det oppstår konflikter mellom intuisjoner og prinsipper må de førstnevnte vike.

Ubegrenset plikt til å hjelpe

Det er en vanlig oppfatning at å gi nødhjelp er noe vi gjør av *barmhjertighet*, og ikke noe vi har plikt til. Hvis vi ikke har en moralsk plikt til å hjelpe, kan vi neppe sies å handle moralsk galt om vi ikke

gir hjelp, og vi kan derfor heller ikke klandres. Singer hevder derimot at vi har en plikt til å gi, og han har i løpet av de siste tiårene argumentert for et prinsipp som krever at folk som har en middels inntekt (i vestlige land) skal gi bort svært mye av denne til nødlidende. I én formulering av pliktprinsippet heter det: «Hvis det er i vår makt å forhindre noe ondt i å skje, uten at vi derved ofrer noe som er av tilsvarende moralsk betydning, så bør vi moralsk sett gjøre det» (1997:573).

Følgende eksempel kan ses på som en anvendelse av prinsippet: Hvis du går forbi en liten dam og ser at et barn er i ferd med å drukne, så bør du vasse ut og redde barnet. At klærne dine blir skitne er av liten betydning, mens det selvsagt vil være en alvorlig sak om barnet drukner (Singer 2009:3). Vi kan uten videre være enige med Singer i at vi har plikt til å redde barnet i denne situasjonen. Å unnlate å hjelpe kan moralsk sett kanskje sidestilles med drap.

Prinsippet er imidlertid mer kontroversielt enn hva eksemplet tilsier. Hvis prinsippet skal etterleves vil det ha radikale konsekvenser. Det vil endre «våre liv, våre samfunn og vår verden», som Singer skriver (1997:573). Dette henger blant annet sammen med at prinsippet ikke tar hensyn til nærhet eller avstand mellom mennesker. Vi har i like stor grad plikt til å hjelpe den fjerntboende som naboen eller en venn. Det er riktignok slik at vi er tilbøyelige til å hjelpe naboen snarere enn den fjerntboende, men det betyr ikke at det er slik vi *bør* forholde oss.

Singers prinsipp innebærer imidlertid at omfanget av det som kreves er vanskelig å avgrense. Prinsippet krever offer som vi vanligvis ikke oppfatter som noe vi har plikt til å gi.

For Singer er det ikke et moralsk relevant skille mellom å drepe og «la dø», og det å unnlate å hjelpe kan noen ganger i prinsippet sidestilles med drap. Gjelder dette også dersom vi unnlater å gi tilstrekkelig hjelp til «fjerntboende» nødlidende? Singer mener at det kanskje kan det:

Vi har en plikt til å hjelpe dem som lever i absolutt fattigdom, en plikt som ikke er mindre sterk enn til å redde et barn fra å drukne i en liten dam. Ikke å hjelpe ville være galt, enten det helt kan sidestilles med å drepe eller ikke. Å hjelpe er ikke, som man vanligvis mener, en veldedig handling som det er prisverdig å gjøre, men ikke galt å unnlate ... (1993: 230)

Dersom vi ikke opplever det som moralsk galt å unnlate å hjelpe, er det desto verre for intuisjonene, mens prinsippene derimot består. Men prinsippet om at det ikke er en moralsk forskjell mellom fjern og nær ikke uproblematisk. Selv om det kan ha gyldighet i enkelte situasjoner, kan det diskuteres om det er gyldig som et generelt prinsipp.

Singers etikk fortøner seg som en etikk som vanskelig kan etterleves, og mange av standpunktene hans er kontroversielle. La det samtidig være sagt at han reiser påtrengende etiske spørsmål, og løsningene lar seg selvsagt ikke avfeie uten argumenter. Singer er en sentral moralfilosof både fordi han utfordrer allmenmoralen og fordi argumentasjonen ikke lett lar seg tilbakevise.

RØFF GUIDE: [Jacques Rancière: Vrangvillig viten](#) • [Luce Irigaray: Kjønnforskjell som spørsmålet for vår tid](#) • [Slavoj Žižek: En Sokrates fra øst](#)

Noter

¹ Alle oversettelser er mine.

Litteratur

- Anfinsen, Roar. 2014. Nød, plikt og barmhjertighet – En kritisk analyse av Peter Singer setikk. *Norsk filosofisk tidsskrift*, nr. 2.
- Jamieson, Dale. 1999. Singer and the Practical Ethics Movement. I: Dale Jamieson (utg.) *Singer and his critics*. Oxford: Blackwell.
- Kant, Immanuel. 1785/1970. Grunnlegging til moralen metafysikk. I: Eivind Storheim (utg.) *Morallov og frihet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Rachels, James. 1997a. Philosophy as a Subversive Activity. I: *Can Ethics Provide Answers?* Lanham, Boulder, New York and London: Rowman & Littlefield.
- —. 1997b. When Philosophers Shoot from the Hip. In: *Can Ethics Provide Answers?* Lanham, Boulder, New York and London: Rowman & Littlefield.
- Rawls, John. 1971. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Singer, Peter. 1988. Ethical experts in a democracy. I: David M. Rosenthal & Fadlou Shehadi (utg.), *Applied Ethics and Ethical Theory*. Salt Lake City: University of Utah Press.
- —. *Practical Ethics*. 1993. Cambridge: Cambridge University Press.
- —. Famine, Affluence, and Morality. I: LaFollette, Hugh (red.): *Ethics in Practice. An Anthology*. Oxford: Blackwell 1997. Artikkelen fins i flere antologier og kom opprinnelig ut i *Philosophy & Public Affairs*. 1972 (1), nr. 3.
- —. 2002a. Philosophers back on The Job. I: Helga Kuhse (red.). *Unsanctifying HumanLife*. Oxford: Blackwell.
- —. 2002b. Sidwick and reflective equilibrium. I: Helga Kuhse (red.). *Unsanctifying HumanLife*

. Oxford: Blackwell.

- ——. 2002c. *Unsanctifying Human Life*. I: Helga Kuhse (red.). *Unsanctifying HumanLife*

. Oxford: Blackwell.

- ——. 2005. Ethics and Intuitions. *The Journal of Ethics*. Vol. 9, nr. 3 og 4.
- ——. 2009. *The Life You Can Save*. New York: Random House.
- Tranøy, Knut Erik. 1994. *Medisinsk etikk i vår tid*. Bergen: Sigma Forlag.